

Broedvogels van de Donkse Laagten in 2022

Albert de Jong

Sovon-rapport 2022/57

Broedvogels van de Donkse Laagten in 2022

Albert de Jong

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer

Wijze van citeren: de Jong A. 2022. Broedvogels van de Donkse Laagten in 2022. Sovon-rapport 2022/57.
Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Foto's: Albert de Jong

Opmaak: John van Betteray, Sovon Vogelonderzoek Nederland

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon.

Inhoud

Samenvatting	2
1. Inleiding	3
2. Beschrijving van het gebied	5
3. Werkwijze	7
3.1. Methode & veldwerk	7
3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens	7
3.3. Weers- en andere omstandigheden	8
3.4. Afwijkingen/foutendiscussie	8
4. Resultaten	11
4.1. SNL-beheertypen	12
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen	13
4.3. Soortbesprekingen	15
5. Evaluatie	21
6. Literatuur	22
Bijlage. Soortkaarten inventarisatie 2022	23

Samenvatting

In 2022 zijn in opdracht van Staatsbosbeheer de Donkse Laagten (159 ha) gekarteerd op broedvogels.

Er zijn vijf integrale bezoeken gebracht die net na zonsopkomst aanvingen. Expliciete nachtbezoeken zijn niet gebracht. Er is in totaal 44 uur en 3 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 16,6 minuten/ha.

Er werden 49 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 42 integraal zijn gekarteerd. Daarnaast waren er nog enkele extra soorten net buiten de grenzen van het onderzoeksgebied aanwezig. Van de aangetroffen soorten staan er 10 op de Rode Lijst van broedvogels, meest soorten van de categorie Gevoelig.

In de Donkse Laagten nemen de dichtheden van enkele karakteristieke weidevogels al jarenlang toe. Dat staat in contrast met de landelijke negatieve trend van deze soorten. In 2022 werden veel territoria van Kievit, Scholekster, Grutto en Tureluur aangetroffen. Ten opzichte van karteringen in recente jaren bleken Kievit, Scholekster en Tureluur weer iets te zijn toegenomen. Ook de Slobeend profiteert van de vele sloten met hoog waterpeil en het grasland dat pas laat in juni gemaaid wordt.

Het extensieve beheer met een combinatie van een stabiel hoog waterpeil, extensieve beweiding in sommige delen en plas-dras pakt ook gunstig uit voor pioniersoorten zoals de Kluut, Kokmeeuw en Visdief, die zich hier in recente jaren hebben gevestigd.

Kruidenrijk grasland in polder Langenbroek op 9 mei 2022.

1. Inleiding

In 2022 werden de Donkse Laagten (159 ha) in opdracht van Staatsbosbeheer gekarteerd op broedvogels. De inventarisatie vond plaats in het kader van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), waarin onder andere het monitoren van broedvogels in een driejarige cyclus wordt vereist en waarvan de resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie. De Donkse Laagten worden in principe jaarlijks gekarteerd vanwege het belang dat dit reseruaat heeft voor weidevogels. Deze inventarisatie is dus tevens onderdeel van een langjarige telreeks. Bij de interpretatie van de gegevens werd de basis-karteringsmethode toegepast, die gebaseerd is op de Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016).

De Donkse Laagten bestaan uit twee polders: Langenbroek en Kortenbroek. Het gaat om veen-

weiden met het beheertype vochtig weidevogelgrasland en daarnaast kleinere delen nat schraalland, vochtig hooiland en laagveenbos. De resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie (Zuid-Holland). Boswachter ecologie Kees van Eerde en Bas van Gennip waren contactpersoon bij Staatsbosbeheer.

De projectleiding en het veldwerk werden uitgevoerd door Albert de Jong van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Sovon-collega's Bas Hissel, Lara Marx en John van Betteray worden bedankt voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit rapport. André van Kleunen voorzag het concept van commentaar. In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van het International Ornithological Committee (IOC).

'Treintje' Grutto's op 23 mei 2022 boven polder Kortenbroek. Grutto's van wie het legsel elders mislukte, bijvoorbeeld door maaiwerkzaamheden, vlogen in mei soms roepend over de polders. Ook stonden ze dan al weleens in de plas-drasgebieden. Deze waarnemingen werden niet meegenomen in de kartering.

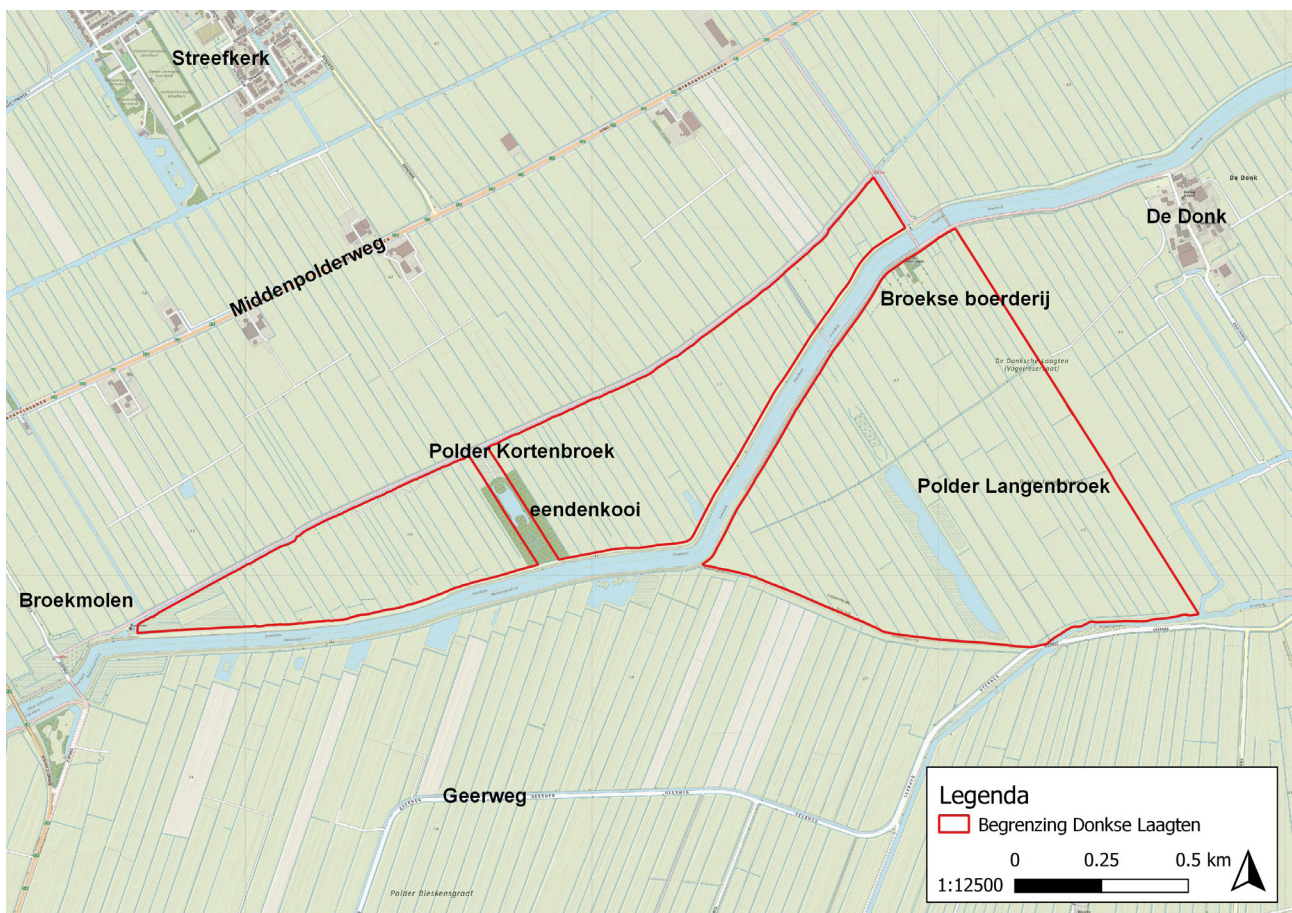
2. Beschrijving van het gebied

De Donkse Laagten liggen midden in de Alblasserwaard, tussen Streefkerk en Bleskensgraaf (ZH). Het reservaat bestaat overwegend uit weidevogelgrasland, verdeeld over twee polders: polder Kortebroek en polder Langenbroek. Ze worden van elkaar gescheiden door een brede vaart: de Hooge Boezem of het Achterwaterschap. In totaal beslaan de Donkse Laagten een oppervlak van 159 ha. In figuur 1 is de begrenzing van het geïnventariseerde gebied opgenomen.

Polder Kortebroek is ongeveer 2,5 kilometer breed en 100 tot 400 meter lang. Midden in de polder ligt een particuliere eendekooi (die niet bij het onderzoeksgebied hoort). Aan de noordzijde wordt de polder begrensd door de Achterdijk met daarop een fietspad dat is omgeven door knotwilgen. Aan de zuidkant wordt de polder begrensd door het Achterwaterschap. De polder loopt aan de westkant uit in een punt met daarop de Broekse Molen. Langenbroek wordt aan de noordzijde begrensd door het Achterwaterschap. Aan de zuidwestkant loopt de Lappersekade, een laag dijkje dat de polder

afscheidt van ander, regulier agrarisch grasland. De Brandwijkse Vliet loopt langs de zuidkant en aan het oosten grenst het reservaat aan grasland van de melkveehouder op De Donk. Aan de noordkant van de polder ligt een klein bosje met daarin de Broekse boerderij. In het oostelijke deel van Kortebroek ligt een klein plas-drasgedeelte. Centraal in polder Langenbroek is één perceel plas-dras en liggen langs de wetering die door deze polder loopt nog enkele percelen met ondieptes waar water in staat dat langzaam uitzakt.

Het grasland in de Donkse Laagten wordt al decennialang extensief beheerd en het waterpeil in de polders wordt autonoom hoog gehouden met de hulp van stuwjes. Gedurende de inventarisatieperiode stond het slootpeil slechts enkele centimeters onder het maaiveld. De plas-drasdelen bleven onder water staan. Het grootste deel van het gebied bestaat uit zich laat ontwikkelend (zeer) kruidenrijk grasland, met variatie in de structuur en hoogte van de vegetatie. Op de drogere percelen overheersen grassoorten, klavers, ratelaar en zuring. Op de natste percelen staat ook wat pitrus en riet.

Figuur 1. Overzicht van het gekarteerde gebied met toponiemen.

In Kortenbroek was er sprake van extensieve beweiding door in totaal circa 20 stuks jongvee op enkele percelen net ten westen en net ten oosten van de

eendenkooi. Het plas-drasperceel in Langenbroek werd vanaf eind april begraasd door een kudde van circa 30 schapen.

Paar Grote Canadese Ganzen in de polder.

3. Werkwijze

3.1. Methode & veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de Basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016). Hierbij zijn de meeste aanwezige soorten gekarteerd, met uitzondering van de meest algemene (Houtduif, Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). De werkwijze was gericht op het registreren van zang, balts en overige waarnemingen, waarbij veel aandacht uitging naar uitsluitende (gelijktijdige) waarnemingen. Voor het provinciale meetnet zijn de aantallen per ronde ook geturfd. Deze gegevens worden ingeleverd bij Van der Goes & Groot en vallen buiten deze rapportage.

In het hele gebied zijn vijf integrale bezoeken gebracht (tabel 1) die meest net na zonsopgang aangingen. Expliciete nachtbezoeken zijn niet gebracht. Gezien het te inventariseren biotoop waren de eventueel te verwachten nachtactieve soorten: Kwartel, Kleinst en Klein Waterhoen, Kwartelkoning, Bosuil en Ransuil.

Er is in totaal 44 uur en 3 minuten gependeed aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 16,6 minuten/ha. De polders werden telkens systematisch afgezocht. Bij de eerste drie ronden werden de percelen en sloten vooral vanaf de paden en kades met de telescoop afgezocht en slechts kleine insteken gemaakt. Bij de laatste twee ronden werd in polder Langenbroek om de ca. 4 percelen en insteek tot aan het midden van de polder gemaakt, waarbij zoveel mogelijk langs de perceelsranden werd gelopen. Op die manier werden vogels die vanaf de rand niet zouden zijn opgemerkt, alsnog gevonden. Elk perceel en elke sloot werd door de telescoop en met de verrekijker bekeken. Polder Kortebroek was vanaf de kades veel beter in zijn geheel te overzien dan polder Langenbroek. Ook in Kortebroek werden tijdens de laatste twee bezoeken enkele insteken gemaakt om de teldekking zo goed mogelijk te krijgen. Er werd telkens van oost naar west gewerkt, met het licht mee.

Verder is van belang om te vermelden dat de kades en het riet langs het Achterwaterschap buiten de begrenzing vielen van de kartering, evenals de Lapperskade. In sommige karteringen in het verleden zijn die wel meegenomen.

Tabel 1. Bezoektijdstippen en tijdsduur (in uren en minuten) aan het karteringsgebied in 2022

Datum	Begin	Eind	Totaal
Ronde 1			
1 april	9:39	14:20	4:41
Ronde 2			
13 april	06:57	15:06	8:09
Ronde 3			
25 april	6:49	12:30	5:41
26 april	6:58	11:00	4:02
Ronde 4			
9 mei	06:21	12:15	5:54
10 mei	06:20	11:20	5:00
Ronde 5			
23 mei	06:15	11:05	4:50
24 mei	06:14	12:00	5:46
		uren	44:03

3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd op een tablet in de app Avimap, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Na afloop zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken. Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral vanwege fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De database is zorgvuldig gecontroleerd op onzuiverheden. De clustercriteria zijn bijgesloten als metadata in de database en zijn weergegeven op de verspreidingskaarten.

Plaatselijk zijn door de afwisseling tussen eigendommen van Staatsbosbeheer en derden territoria buiten de grenzen van het onderzoeksgebied gesitueerd. De uiteindelijke territoria zijn niet opgeteld bij de totalen maar wel zichtbaar op de soortkaarten (zie bijlage 1).

3.3. Weers- en andere omstandigheden

Het weer is van invloed op de vogelactiviteit en daarvoor medebepalend voor de effectiviteit van het inventariseren. Slechte weersomstandigheden (regen, windkracht >4 Bft) kunnen leiden tot een lagere trefkans en op deze dagen is niet gekarteerd. In figuur 2 staan enkele weersvariabelen van het meetstation bij Cabauw (12 km hemelsbreed).

De voorafgaande winter was zeer zacht, met alleen een korte vorstperiode in december 2021. Ook was de winter vrij nat, waardoor voorjaarswaterstanden in het algemeen hoog waren.

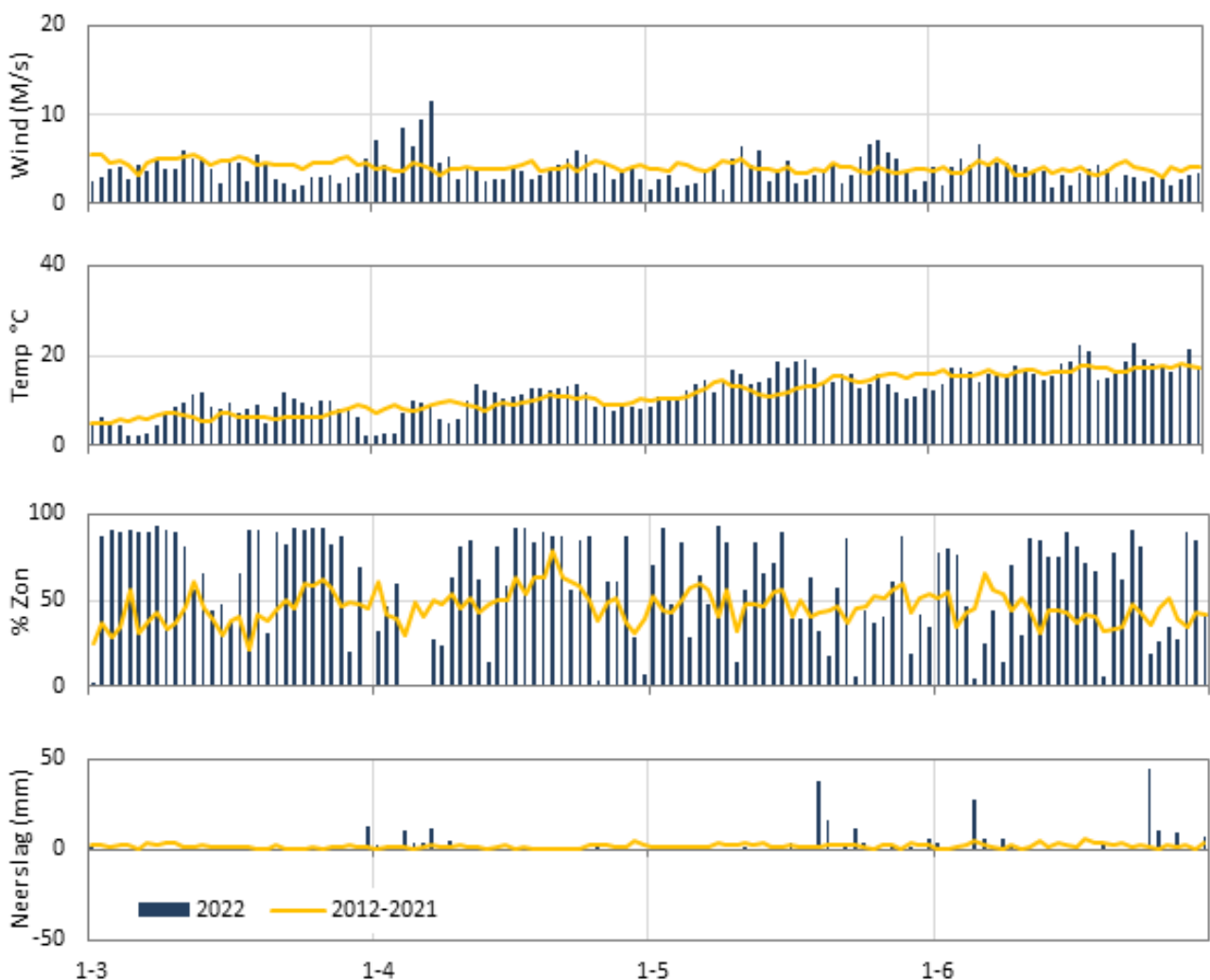
Afgezien van enkele dagen met harde wind in april (figuur 2), was het voorjaar rustig, met gemiddeld een normale temperatuur, maar door de grote hoeveelheid zon voelde het overdag vaak zacht aan. Het regende maar op een paar dagen, en in combinatie met de natte winter leverde dit geen extreme droogte op. De omstandigheden voor inventarisatie waren in

het algemeen goed. Alleen het eerste bezoek (1 april) viel in een periode met sneeuwval. De sneeuw smolt tijdens dit bezoek snel en de baltsende Kieviten en Grutto's leken zich er niets van aan te trekken!

3.4. Afwijkingen/foutendiscussie

Bijna alle bezoeken werden gebracht tijdens zonnig en rustig weer, met een windkracht van maximaal 3 Bft. Het bezoek op 1 april kende minder goede omstandigheden vanwege een dunne laag sneeuw. Door de telescoop konden de percelen toen wel goed werden afgezocht en werd er geregeld territoriaal gedrag van weidevogels gezien.

De percelen konden goed bekeken worden. Vanwege de stand van de zon (licht in de rug) en één meest logische route werden de percelen telkens in min of meer dezelfde volgorde afgelopen. Daarbij werden vooral de wandelpaden, kades en slootranden ge-

Figuur 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde windsnelheid, gemiddelde dagtemperatuur dagelijks aantal zonuren en neerslag in mm) in de periode maart-juni 2022, op basis van gegevens van het KNMI, station Cabauw. Als referentie is de periode 2012-2021 weergegeven.

bruikt. Door deze vaste volgorde werden sommige delen telkens wat later in de ochtend bezocht en was de activiteit daar mogelijk al iets minder. Op zulke momenten is daar wat meer tijd gespendeerd om toch een goed beeld te krijgen. Vanwege de gunstige telomstandigheden en de fijnmazigere doorkruising tijdens de laatste twee rondes heeft deze volgorde waarschijnlijk vrijwel geen invloed gehad op de resultaten.

Omdat de Donkse Laagten zijn omgeven door grasland waar ook weidevogels broeden, zijn er mogelijk wat randeffecten: vogels die de ene keer binnen en de andere keer buiten het telgebied zaten. Dit is een mogelijke foutenbron, al is hier in het veld zo goed mogelijk rekening mee gehouden door te kijken aan welke plek de vogels het meest gebonden waren.

De Donkse Laagten grenzen aan intensief gebruikt agrarisch gebied, waar al vroeg in het voorjaar gemaaid wordt. De Broekwetering vormt de scheidslijn. Uitgemaaide weidevogels kunnen later in het seizoen naar de Donkse Laagten trekken. 10 mei 2022

4. Resultaten

In totaal werden in het geïnventariseerde gebied 49 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 41 allemaal integraal zijn gekarteerd (tabel 3). De 8 zeer algemene soorten Houtduif, Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Koolmees, Pimpelmees en Vink waren aanwezig als broedvogel, maar zijn niet geteld.

Van de aangetroffen soorten staan er 10 op de Rode Lijst van broedvogels, meest soorten met de status Gevoelig (zie tabel 2). De top vijf van algemeenste soorten bestaat uit Grauwe Gans, Kievit, Grutto, Meerkoet en Wilde Eend.

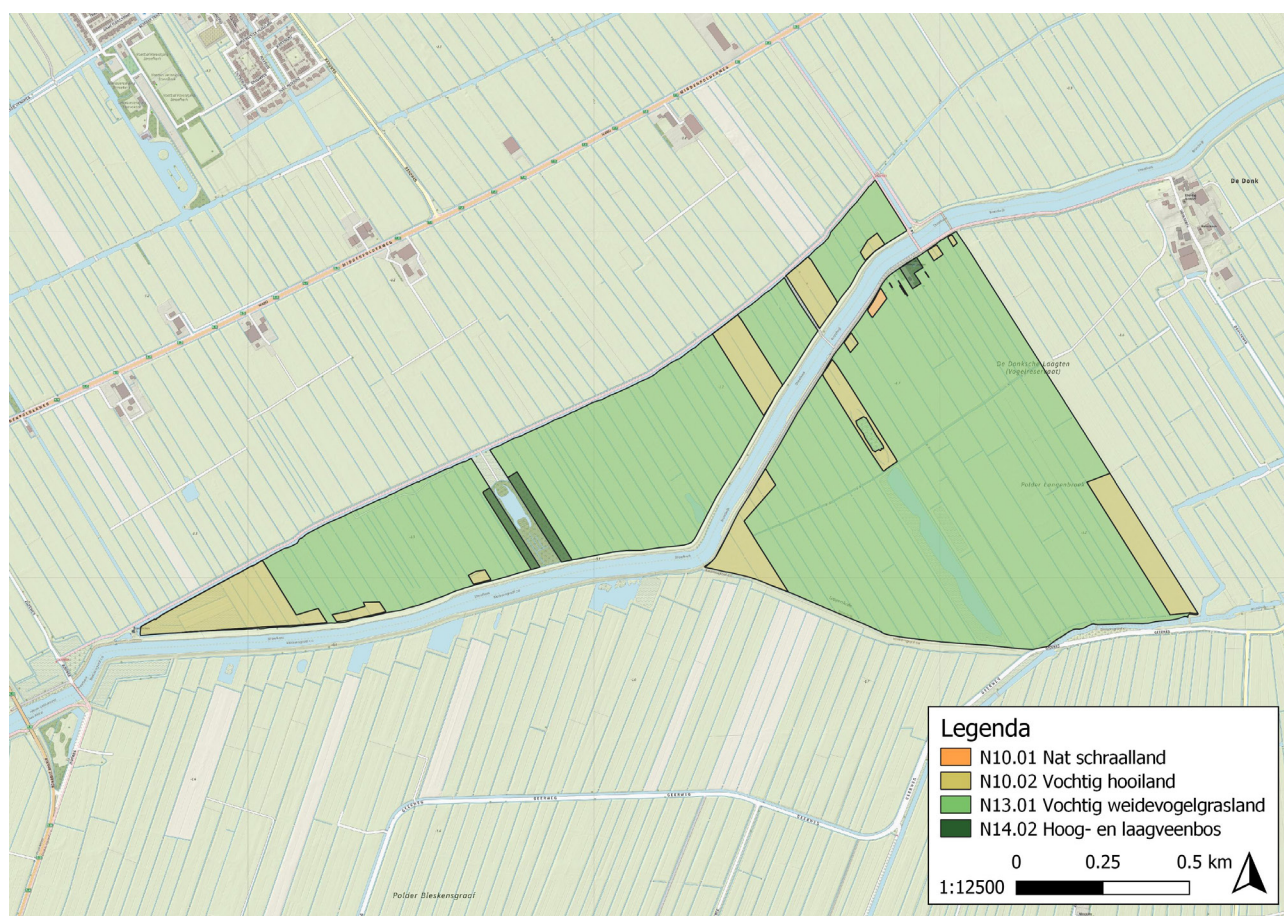
Tabel 2. Broedvogels in het gekarteerde gebied in 2022 en hun dichtheid per 10 hectare. De Rode lijststatus (Van Kleunen et al. 2017 is opgenomen in de kolom RL. (EB = Ernstig bedreigd, BE = Bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=Gevoelig).

Soort	N	N/10ha	RL	Soort	N	N/10ha	RL
Grote Canadese Gans	14	0,9		Kievit	112	7,0	
Brandgans	1	0,1		Grutto	107	6,7	GE
Grauwe Gans	150	9,4		Tureluur	35	2,2	GE
Kolgans	24	1,5		Kokmeeuw	9	0,6	
Knobbelzwaan	1	0,1		Visdief	2	0,1	GE
Nijlgans	3	0,2		Holenduif	1	0,1	
Bergeend	4	0,3		Koekoek	1	0,1	KW
Zomertaling	1	0,1	BE	Zwarte Kraai	1	0,1	
Slobeend	31	1,9	KW	Veldleeuwerik	14	0,9	GE
Krakeend	45	2,8		Rietzanger	7	0,4	
Wilde Eend	54	3,4		Kleine Karekiet	1	0,1	
Soepeend	8	0,5		Spotvogel	5	0,3	
Wintertaling	2	0,1	KW	Blauwborst	1	0,1	
Kuifeend	8	0,5		Ringmus	1	0,1	
Fazant	7	0,4		Gele Kwikstaart	1	0,1	GE
Fuut	1	0,1		Witte Kwikstaart	1	0,1	
Waterhoen	7	0,4		Graspieper	4	0,3	GE
Meerkoet	63	4,0		Groenling	1	0,1	
Scholekster	12	0,8		Putter	2	0,1	
Kluut	15	0,9		Rietgors	13	0,8	

4.1. SNL-beheertypen

In figuur 3 is de verspreiding van SNL-beheertypen weergegeven en in tabel 3 staan de beheertypen met de kwalificerende vogelsoorten. In het algemeen zijn

minder kwalificerende soorten aangetroffen naarmate de oppervlakte van het SNL-pakket kleiner was.

Figuur 3. SNL-beheertypen in het onderzoeksgebied.

Tabel 3. In het gebied voorkomende SNL-types met aantal territoria van de kwalificerende vogelsoorten. Beheertypen waarvoor geen kwalificerende vogelsoorten zijn aangewezen, zijn niet in de tabel opgenomen.

beheertype	naam beheertype	oppervlakte	soort	aantal
N10.02	vochtig hooiland	17,38	Kwartelkoning	0
N10.02	vochtig hooiland	17,38	Grutto	9
N10.02	vochtig hooiland	17,38	Kemphaan	0
N10.02	vochtig hooiland	17,38	Watersnip	0
N10.02	vochtig hooiland	17,38	Tureluur	1
N10.02	vochtig hooiland	17,38	Gele Kwikstaart	0
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Zomertaling	1
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Slobeend	30
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Krakeend	41
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Wintertaling	2
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Kuifeend	4
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Wulp	0
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Grutto	98
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Kemphaan	0
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Watersnip	0
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Tureluur	34

Tabel 3. Vervolg.

beheertype	naam beheertype	oppervlakte	soort	aantal
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Veldleeuwerik	11
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Gele Kwikstaart	1
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	138,15	Graspieper	4
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Kleine Bonte Specht	0
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Grote Bonte Specht	0
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Wielewaal	0
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Matkop	0
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Boomkruiper	0
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Grauwe Vliegenvanger	0
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Blauwborst	0
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Nachtegaal	0
N14.02	hoog- en laagveenbos	1,87	Gekraagde Roodstaart	0

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

Hier worden de opvallendste ontwikkelingen besproken en waar mogelijk toegelicht. Vergelijkingsmateriaal is er in de vorm van broedvogelkarteringen uit 2015 (de Boer 2015), 2020 en 2021 (van Groen & Spaargaren 2021). De kartering uit 2015 besloeg een iets groter oppervlak. Uit dat jaar zijn alleen de territoria binnen de begrenzing van 2022 meegenomen, zodat er een eerlijke vergelijking mogelijk is. Naast deze karteringen leverde de opdrachtgever een document aan met de aantalsontwikkeling van Kievit, Grutto en Tureluur in 1997-2021. Als referentie zijn de landelijke en provinciale trends geraadpleegd via stats.sovon.nl (Sovon 2022).

Daarbij is onderscheid te maken tussen de langjarige trend (1990-2020) en de recente trend (2009-2020).

Er moet altijd rekening worden gehouden met methodologische verschillen en verschillen tussen waarnemers. In de vier vergeleken jaren was er sprake van drie verschillende karteerders (in 2020 en 2021 de zelfde karteerder). In de meeste gevallen lijken deze verschillen mee te vallen en in elk geval ondergeschikt te zijn aan de zeer grote veranderingen die de broedvogelbevolking onderging. Wanneer de waarnemersverschillen een reëel aantalsverloop overstijgen, dan wordt daarvan melding gemaakt in de tekst.

Tabel 4. Veranderingen van de broedvogelbevolking van de Donkse Laagten in 2015 en 2020 t/m 2022. Waar geen getal staat is niet duidelijk of de soort in dat jaar is geteld en is er geen getal uit dat jaar gerapporteerd. Ng = niet geteld. Alleen soorten die in 2022 aanwezig werden vastgesteld zijn opgenomen in deze tabel.

Soort	2015	2020	2021	2022	Soort	2015	2020	2021	2022
Grote Canadese Gans	17	20	20	14	Scholekster	3	4	9	12
Brandgans	0	22	12	1	Kluut	0	5	17	15
Grauwe Gans	24	150	58	150	Kievit	58	77	78	112
Kolgans	11	39	36	24	Kleine Plevier	1	1	1	0
Knobbelzwaan	1	1		1	Grutto	44	92	110	107
Nijlgans	8	2	3	3	Tureluur	22	24	26	35
Bergeend	1	4	6	4	Kokmeeuw	0			9
Zomertaling	0	0	0	1	Visdief	0	1	2	2
Slobeend	13	13	24	31	Holenduif	1			1
Krakeend	6	37	48	45	Koekoek	0	1		1
Wilde Eend	ng	49	80	54	Zwarte Kraai	ng			1
Soepeend	ng	1	2	8	Veldleeuwerik	17	17	14	14
Wintertaling	1			2	Rietzanger	3	10		7
Kuifeend	2	6	8	8	Kleine Karekiet	0			1
Fazant	ng	3	2	7	Spotvogel	2	3		5
Fuut	5	3	0	1	Blauwborst	1			1
Waterhoen	0	4	2	7	Ringmus	4			1
Meerkoet	49	86	106	63	Gele Kwikstaart	1			1

Tabel 4. Vervolg.

Soort	2015	2020	2021	2022
Witte Kwikstaart	1			1
Graspieper	15	1	2	4
Groening	0			1
Putter	3			2
Rietgors	4	2		13

Ganzen

De populaties van Brandgans en Grauwe Gans laten tussen de jaren grote verschillen zien. Waarschijnlijk hebben die te maken met verschillen tussen de telmethodes en het grote aandeel niet-broedende vogels, dat per jaar kan verschillen. In de Donkse Laagten wordt er in het voorjaar actief naar ganzen-nesten gezocht door de opdrachtgever en worden die onklaargemaakt. Deze vorm van beheer zorgt er waarschijnlijk voor dat de Kolgans over zijn hoogtepunt is.

Eenden en Meerkoet

Ten opzichte van 2015 is de Bergeend toegenomen. Dat past in de langjarige positieve broedvogeltrend in Zuid-Holland. Slobeend en Krakeend zijn recent sterk toegenomen in de Donkse Laagten. Vooral bij Slobeend is dat opmerkelijk, aangezien de provinciale trend recent stabiel is. Kennelijk scheppen de natte veenweides met plas-drasgebieden in de Donkse Laagten gunstige omstandigheden voor deze soort. De toename van Krakeend past in een sterke toename van de soort in heel het land. Het hoge waterpeil, hoge dichtheid van sloten met later in het seizoen weelderige oevervegetatie maken de Donkse Laagten zeer geschikt voor deze soort. De aantallen van Wilde Eend verschillen teveel tussen jaren om een ontwikkeling te zien. De dichtheid is nog redelijk hoog. Mogelijk houdt dat verband met de aanwezigheid van een eendenkooi in het gebied. Bij Kuifeend is in recente jaren nog niets te merken van de recente afname die elders in het land wordt vastgesteld. Bij Meerkoet zijn er flinke verschillen tussen jaren vastgesteld. Een verklaring daarvoor is lastig om te geven. Meerkoeten broeden in de Donkse Laagten langs slootoevers en leggen bij gevaar soms flinke afstanden in sloten af. Mogelijk is het verschil in aantallen te wijten aan verschillende interpretaties van deze waarnemingen.

Steltlopers, Kokmeeuw

De vier bekendste boerenlandvogels laten een positieve ontwikkeling zien, die in contrast staat met de landelijke negatieve trends. Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur laten forse verschillen zien met 2015. De hogere aantallen passen in de aantalstoe-namen die vanaf 1997 is vastgesteld in de Donkse

Laagten. Van reservaten is over de periode 2008-2018 bekend dat de ontwikkelingen van deze soorten daar minder negatief zijn dan in gebieden met weidevogelbeheer en gangbaar agrarisch gebied (van Turnhout *et al.* 2019). Het grote aantal Kieviten in 2022 ten opzichte van de andere jaren valt eveneens op. Op 13 april werd het hoogste aantal territoriale Kieviten gezien. Tijdens de laatste drie rondes waren de aantallen beduidend lager. Mogelijk is een deel van de broedvogels in een vroeg stadium mislukt en verplaatst naar percelen buiten het gebied.

De toenames van Scholekster, Grutto en Tureluur hebben waarschijnlijk te maken met het jarenlange, consistente weidevogelbeheer in het gebied, waarbij de combinatie van het hoge slootpeil, structuurrijke percelen, verschillen in grasgroei en plas-dras voor gunstige omstandigheden zorgen. Het is ook goed mogelijk dat vogels uit het omliggende, intensieve grasland zich verplaatsen naar het betere biotoop in de Donkse Laagten.

De Kluut en de Kokmeeuw hebben zich recent gevestigd in de Donkse Laagten. De Kokmeeuwen profiteren van het recent aangelegde broedeilandje in het plas-dras in Langenbroek. Kluten broeden verspreid langs de kale rand van het plas-dras en het water-plasje op het perceel ernaast en zijn toegenomen. Bekend is dat plas-drasgebieden in het binnenland de vestiging van deze pionier in de hand werken en dat blijkt ook in de Donkse Laagten goed te werken.

Zangvogels

De Veldleeuwerik laat een stabiele stand zien. Dat is in lijn met de stabiele trend in recente jaren in Zuid-Holland. Sinds 1990 is de soort met 70% afgenomen in de provincie en de dichtheden zijn inmiddels laag. In het omringende, reguliere agrarische gebied in de Alblasserwaard zijn de dichtheden nog een stuk lager. De Donkse Laagten vormen nog een bolwerkje voor de soort. Dat geldt niet voor de Graspieper, die een opmerkelijk afname laat zien ten opzichte van 2015, toen er nog 15 territoria werden gevonden. Sindsdien zijn er geen veranderingen in het gebied geweest die het veel minder geschikt maken voor de soort. Waarschijnlijker is het dat de oorzaken buiten het gebied liggen (bijvoorbeeld winteroverleving of afname in een wat wijdere omtrek). Op korte termijn is de trend in Zuid-Holland stabiel. De ontwikkeling van de Rietgors laat het omgekeerde zien. Wat de oorzaken daarvan kunnen zijn, is niet duidelijk. De trend in Zuid-Holland is recent stabiel, maar landelijk neemt de soort toe, vooral in nieuw ontstane ruigtes in natuurgebieden.

4.3. Soortbesprekingen

Grote Canadese Gans, n = 14

Grote Canadese Ganzen broeden verspreid door de hele polder, waarbij de nesten meestal op de kop van een perceel of langs de perceelsrand te vinden zijn. In totaal ging het om 14 paren, inclusief 9 nestvondsten. Er werd niet actief gezocht naar nesten. Vogels waarbij geen nest werd gezien, werden opgedeeld in paren en als zodanig ingevoerd. Net als bij de andere ganzensoorten vond er bestrijding van nesten plaats. Er werden geen waarnemingen van jonge Grote Canadese Ganzen gedaan.

Brandgans, n = 1

Tijdens de eerste drie bezoeken waren er nog honderden overwinterende Brandganzen aanwezig in het gebied. Uiteindelijk bleef er één paartje over in het westelijke deel van polder Langenbroek. Het werd op 13 april, 25 april en 23 mei op bijna dezelfde locatie waargenomen. Er is niet gezocht naar een eventueel nest.

Grauwe Gans, n= 150

Grauwe Ganzen waren de talrijkste broedvogels in de Donkse Laagten. De combinatie van gras en veel sloten maakt het gebied erg aantrekkelijk om te broeden en te grazen. Ze werden tijdens de

tweede ronde integraal geteld. Zowel de gevonden nesten (4 in totaal) als overige paren werden ingetekend, waarbij groepen werden opgedeeld in paren. Daarvan betrof het merendeel waarschijnlijk een surplus van niet-broedende vogels, zoals bekend is van deze soort. Deze groepen Grauwe Ganzen verplaatsten zich gedurende de dag door het gebied. De eenmalige, integrale telling op 13 april gaf daarom waarschijnlijk het beste beeld van de populatie in het gebied. De nesten van Grauwe Ganzen werden actief onklaar gemaakt in het gebied, waardoor een nesttelling geen representatief beeld zou hebben gegeven. Er werden enkele familiegroepjes (7 in totaal) met halfwas kuikens waargenomen verspreid door polder Kortenbroek en Langenbroek. Op de totale populatie lijkt het aantal succesvolle paren daarmee erg laag.

Achteraf deelde de opdrachtgever mee dat tijdens het voorjaar (maart en april) slechts 15 nesten werden aangetroffen en onklaar gemaakt tijdens zoektochten.

Kolgans, n = 24

In totaal werden 24 paar Kolganzen vastgesteld. Dit is inclusief een paar dat waarschijnlijk uit hybride Kolgans x Grauwe Gans-vogels bestond. De meeste Kolganzen broedden in het noordelijke en westelijke deel van polder Langenbroek. Bij het maken van in-

Kolgans en Grutto in polder Langenbroek. 9 mei 2022

steken voor weidevogels werden 4 nesten met eieren gevonden. Er is niet gebiedsdekkend naar nesten gezocht. Net als bij de andere ganzensoorten werden de nesten actief bestreden in het gebied, waardoor een nestentelling geen representatief beeld zou hebben gegeven van de broedpopulatie.

Nijlgans, n = 3

In polder Kortebroek waren drie paartjes Nijlganzen aanwezig. Er werden geen nesten gevonden.

Bergeend, n = 4

Bergeenden werden vooral in de buurt van het plas-dras in polder Langenbroek gezien. In totaal ging het om 4 territoria. Op 24 mei werd een crèche met jongen waargenomen op de wetering in polder Langenbroek.

Zomertaling, n = 1

Op 25 april werd een mannetje gezien op het plas-drasperceel in polder Langenbroek, voldoende voor een territorium.

Slobeend, n = 31

Voor deze eend zijn de Donkse Laagten blijkbaar erg geschikt broedterrein. De territoria werden vooral in de centrale, meest open gedeelten van de polders

vastgesteld. Tijdens de eerste twee ronden werden vooral paartjes gezien. Ook werden soms baltsvluchten met meerdere mannetjes en een vrouwtje gezien. Die werden genegeerd om dubbeltellingen te voorkomen. Waakzame mannetjes vormden later in het seizoen de hoofdmoot. Vanwege het vele rondvliegen werden eventuele verplaatsingen goed in de gaten gehouden en alleen vogels aan de grond genoteerd. Eénmaal werd een nest met eieren op een perceel aan de oostzijde van polder Langenbroek gevonden (9 mei) en eenmaal werd een vrouwtje met kleine pullen gezien in een sloot in de westzijde van deze polder (24 mei).

Krakeend, n = 45

Krakeenden komen verspreid door de bijna hele polder voor. De oeervervegetatie langs de sloten is een aantrekkelijk biotoop om in te broeden. Krakeenden bleken bijna even talrijk te zijn als Wilde Eenden, maar werden wat minder gezien in de beschutte delen rondom het bosje van het 'Broekse boerderijtje' en rond de eendenkooi. Daar zijn Wilde Eenden en Soepeenden het talrijkste.

Wilde Eend, n = 54

Net als de Krakeend is de Wilde Eend een talrijke broedvogel in de Donkse Laagten.

Rondvliegend paartje Slobeend boven polder Langenbroek. 9 mei 2022

Soepeend, n = 8

Wilde Eenden met een afwijkend verenkleed worden ook wel Soepeend genoemd. Ze vormen een groep eenden die vaak een oorsprong heeft van kruisingen met andere eendensoorten of gedomesticeerde eenden op boerenerven en in eendenkooien. In het wild gedragen ze zich hetzelfde als Wilde Eenden. Ze werden apart geregistreerd. Paartjes met tenminste één Soepeend werden als zodanig bijgehouden.

Wintertaling, n = 2

De meeste waarnemingen van Wintertalingen werden in april en dichtbij de plas-draspercelen gedaan. Bijna al deze vogels bleken overwinteraars te zijn en waren begin mei vertrokken. Waarnemingen in mei op de plas-dras in polder Kortenbroek (paartje op 10 mei, mannetje op 23 mei) en de plas-dras van polder Langenbroek (mannetje op 9 mei) resulteren in 2 territoria.

Kuifeend, n = 8

Eenmaal werd een nest gevonden (24 mei) in een westelijk perceel in deze polder. De andere waarnemingen betroffen paartjes of losse, veelal waakzame mannetjes.

Fuut, n = 1

Binnen de begrenzing van het gekarteerde gebied werd één territorium gevonden, middenin polder Langenbroek. In de sloot bij de Broekmolen, net buiten de begrenzing broedde een paar Futen succesvol.

Scholekster, n = 12

Scholeksters broeden redelijk verspreid in beide polders. De meeste waarnemingen betroffen paartjes of waakzame vogels. In polder Kortenbroek

werden twee nesten met eieren gevonden, in polder Langenbroek werden geen nesten gevonden, maar werd wel éénmaal gezien dat een Zwarte Kraai wegvloog met een scholekster-ei. Dat was in de kale, zanderige perceelkop net ten oosten van het plas-dras. De Scholeksters zochten de vrij open plekken in de vegetatie op om te broeden.

Kluut, n = 15

Er waren zeker 15 territoria van Kluten. De meeste vogels nestelden langs de rand van het plas-dras in Langenbroek. Nesten werden niet geteld, om versterking te voorkomen. Tijdens de laatste twee ronden werd het aantal paren geteld. Bij het plas-dras in polder Kortenbroek werden twee paren vastgesteld. Tijdens het laatste bezoek (24 mei) werden 5 paren met kleine jongen gezien op plas-dras Langenbroek.

Kievit, n = 112

De Kievit bleek samen met de Grauwe Gans en de Grutto tot de talrijkste broedvogels te behoren. De meeste paren zochten de percelen met de laagste vegetatie op, meestal die met iets dieper gelegen delen en die rondom de plas-drasen, waar later in het seizoen begrazing door jongvee en schapen plaatsvond. Tijdens de bezoeken in april werden op afstand 24 nesten in polder Langenbroek gelokaliseerd en 15 in polder Kortenbroek. De overige waarnemingen betroffen losse vogels, baltsende mannetjes, paren en alarmerende vogels. In mei leek een groot deel van de in april getelde paren vertrokken. Mogelijk vertrokken broedvogels met mislukte nesten naar andere broedlocaties (bijvoorbeeld maïspancelen) buiten het gekarteerde gebied. Kieviten die wel jongen hadden, werden vooral op of vlakbij de plas-draspercelen gezien en in het westelijke deel van Langenbroek.

Nest van Scholeksters in polder Kortenbroek. 10 mei 2022

Grutto, n = 107

Grutto's broedden tamelijk verspreid door beide polders. De meeste vestigden zich in het zuidelijke deel van polder Langenbroek. Ten noorden van de wetering waren veel minder territoria. Mogelijk heeft dit te maken met het midden van de meer beschutte en begroeide kade van het Achterwaterschap en het Broekse boerderijtje en de aanwezigheid van predatoren in de zone. In polder Kortenbroek broedden sommige Grutto's wel dichtbij de kade. Daar waren twee clusters aanwezig: één in het breedste deel ten oosten van de eendenkooi, en één in de westkant van de polder. In totaal werden, op afstand, 14 nesten gelokaliseerd op basis van zichtwaarnemingen van broedende vogels. Eénmaal werd bij toeval een uitkomend nest gevonden. Helaas werd dit even later gepredeerd door een Zwarte Kraai. Deze Zwarte Kraai had zich gespecialiseerd in het zoeken naar nesten in het centrale deel van polder Langenbroek. Deze waarneming onderstreept het belang van zo min mogelijk naar nesten zoeken, omdat kraaiachtigen meekijken naar de bewegingen van de karteerder.

Bruto Territoriaal Succes

Op verzoek van de opdrachtgever is aanvullend ook het Bruto Territoriaal Succes (BTS) van de Grutto berekend. Het BTS is een relatieve maat voor het broedsucces van weidevogels en wordt berekend door het percentage alarmerende vogels en paren van het totale aantal paren te berekenen (Nijland *et al.* 2010). Voor deze berekening zijn de alarmwaar-

nemingen uit de ronde van 23/24 mei gebruikt. Het ging bij die ronde om 99 paren met alarm. De BTS komt daarmee op 93% en dat indiceert dat het reproductief succes hoog was.

Tureluur, n = 35

De verspreiding van Tureluurs kwam overeen met die van de Grutto. Tureluurs bleken echter ongeveer drie keer schaarser. De insteken op de percelen die in mei gemaakt werden, leverden nog enkele nieuwe territoria op ten opzichte van die in april werden gevonden.

Komeeuw, n = 9

Op het kunstmatige eilandje in het plas-dras van polder Langenbroek werden op 24 mei op afstand in totaal 9 paren geteld. Op 9 mei ging het om 8 paren (optelsom van broedende vogels en rondvliegende vogels). Het eilandje werd niet bezocht voor een nestentelling. Door de verrekijker werden op 25 april wel minimaal twee nesten gezien.

Visdief, n = 2

Op 24 mei werd het eilandje in de plas-dras van Langenbroek van meerdere kanten bekeken en werden twee broedende Visdieven gezien.

Holenduif, n = 1

Eén territorium, gebaseerd op de waarneming van een zingende vogel op 13 april in het bosje rond het Broekse boerderijtje.

Grutto met kleurringen op meest zuidoostelijke perceel in polder Langenbroek. De vogel was op 25 december 2012 in de Coto de Doñana in Spanje geringd en ook al in het voorjaar van 2013 afgelezen op de Donkse Laagten. 13 april 2022.

Koekoek, n = 1

Op 23 mei zong een vogel in het bosje rond het Broekse boerderijtje. Tijdens eerdere ronden waren er waarnemingen buiten het karteergebied, onder andere bij de Zijdebrug. Waarschijnlijk maakten de Donkse Laagten onderdeel uit van een groot territorium van een mannetje. Vrouwtjes werden niet waargenomen.

Zwarte Kraai, n = 1

Eén territorium in het bosje rond het Broekse boerderijtje. Dit bosje diende ook als uitvalsbasis van Zwarte Kraaien die naar prooien zochten in polder Langenbroek.

Veldleeuwerik, n = 14

Veldleeuweriken werden in polder Langenbroek en het oostelijke deel van polder Kortenbroek vastgesteld. De waarnemingen van zingende (en soms naar de grond dalende) vogels werden ingetekend en vormden in bijna alle gevallen clusters met meerdere waarnemingen. Veldleeuweriken zochten de meeste open delen van het gebied op.

Cetti's Zanger, n = 2

Landelijke gezien neemt deze zangvogel snel toe. Binnen het gekarteerde gebied waren twee territoria aanwezig: aan de zuidkant van de eenden-

kooi en rond het Broekse boerderijtje. Langs het Achterwaterschap tussen deze twee plekken waren, net buiten de karteergrens, ook twee territoria.

Rietzanger, n = 7

Alleen in polder Kortenbroek werden territoria van Rietzangers vastgesteld. Er zaten drie zingende vogels op rij in een slootje met brede pitrus- en rietranden in het oostelijk deel van polder Kortenbroek. In het kleine rietveldje aan de westkant van Kortenbroek waren eveneens drie zangposten. Vlakbij de Broekmolen werd op 23 mei een zevende territorium gevonden.

Kleine Karekiet, n = 1

Eén territorium in het rietveldje in polder Kortenbroek nabij de Broekmolen.

Spotvogel, n = 5

De Donkse Laagten liggen in een laagveenregio met landelijke gezien hoge dichtheden van Spotvogels. In het gekarteerde gebied werden 5 territoria vastgesteld. Drie rondom het Broekse boerderijtje en twee in de struikzone langs de rand van de eendenkooi.

Blauwborst, n = 1

Eén territorium in het rietveldje in polder Kortenbroek nabij de Broekmolen.

Zingende Rietgors in fluitenkruid in centrale deel van polder Langenbroek. 9 mei 2022

Ringmus, n = 1

Ringmussen broeden vooral op de erven op De Donk zelf. In een knotwilgenrij ten westen van het Broekse boerderijtje werden één territorium gevonden.

Gele Kwikstaart, n = 1

Op 9 mei werd een zingend mannetje middenin polder Langenbroek waargenomen, voldoende voor een territorium.

Graspieper, n = 4

Tijdens de bezoeken in mei werden op verschillende plekken in polder Langenbroek zingende Graspiepers aangetroffen. De waarnemingen resulteerden in vier territoria.

Rietgors, n = 13

In beide polders van de Donkse Laagten komen Rietgorzen voor als broedvogel. Verspreid door het hele gebied werden 13 territoria gevonden. Rietgorsmannetjes kiezen de hoogste delen van de vegetatie uit, bijvoorbeeld de plukjes overjarig riet

die her en der langs de slootkanten staan en de delen met fluitenkruid en gele lis. De territoria werden gebaseerd op waarnemingen van zingende mannetjes op zangposten binnen het gebied. Voedselvluchten vanuit de polder van en naar het riet langs de Achterwaterschapskade werden genegeerd. De territoria aan de westzijde polder Kortebroek overlapt waarschijnlijk wel met het riet langs het Achterwaterschap, dat net buiten de karteergrens viel. Maar deze vogels hadden ook zangposten in de polder en zijn daarom meegenomen in het totaal.

Haas, n = 27

Op eigen initiatief werden tijdens de eerste twee ronden ook de hazen geteld. Op 13 april werd het hoogste aantal gezien: 27 exemplaren. Vanwege de schutkleur van de soort en de gewoonte om de dekking op te zoeken, kunnen we dit het beste als minimum voor het gebied beschouwen. Bij latere bezoeken werden hazen niet meer geteld omdat het gras te hoog werd en de telling teveel zou afleiden van het observeren van vogels.

5. Evaluatie

De Donkse Laagten kennen hoge dichtheden van boerenlandvogels. Vooral het aantal Kieviten, Grutto's, Scholeksters en Slobeenden valt op. Dit zijn boerenlandvogels die landelijk sterk onder druk staan, maar lokaal in reservaten als dit nog enig respijt vinden.

Het beheer is al decennialang gericht op extensief, kruidenrijk grasland. Het slootpeil staat hoog, de slootkanten zijn afgevlakt en er vindt her en der extensieve begrazing plaats. De hoogte van de percelen verschilt onderling gering, wat zorgt voor kleine verschillen in vochtigheid en daarmee ook in vegetatiesamenstelling en -groei. Die gradiënten zorgen voor een mooie afwisseling van broedhabitat en opgroeihabitat van kuikens. De extensieve begrazing vond plaats in delen waar ook de meeste Kieviten broedden. Bekend is dat deze combinatie, mits er niet te veel vee staat, goed samengaat. Kuikens kunnen profiteren van open plekken en de insecten die op de koeienpoep afkomen. Bij intensievere begrazing wordt vertrapping van nesten wel een risico. Dat is iets om rekening mee te houden. De oevervegetatie langs de vele sloten is weelderig en maakt de polder erg geschikt voor soorten die daar graag in nestelen, zoals Krakeend, Kuifeend en Zomertaling. Slobeenden kiezen vaker de hogere delen van het perceel op, maar profiteren in de kuikenfase van de dekking langs deze sloten.

In de overhoekjes op de perceelkoppen en bij de hekken staat wat meer opgaande vegetatie van riet, fluitenkruid en andere hogere planten. Rietgors profiteren het sterkst van deze verruigde randen. Het is opvallend dat de Graspieper sterk is afgenomen, maar de redenen daarvoor zijn niet duidelijk. De Wulp is de opvallendste afwezige. Dit ontbreken past in de bredere landelijke ontwikkeling, waarin de populaties vooral te lijden hebben van intensief agrarisch grondgebruik. Deze soort is daardoor uit grote delen van West-Nederland verdwenen en daarom niet zomaar weer te verwachten.

Hoewel het reservaat geen Natura 2000-doelstellingen heeft voor boerenlandvogelsoorten, is het gebied van steeds groter belang voor deze soortgroep. Het uitgekende beheer in de Donkse Laagten trekt in de afgelopen decennia steeds meer weidevogels aan. Het is niet te zeggen of deze groei door rekrutering van eigen jongen komt, of dat er vanuit het omliggende, intensief agrarisch gebruikte gebied steeds meer vogels zich in de Donkse Laagten vestigen of dat beide processen plaatsvinden. Dat is nader onderzoek waard. Het Bruto Territoriaal Succes van de Grutto was hoog, wat wijst op een goed broedseizoen. De fase van halfwas jong tot vliegvlug jong moest na de meting echter nog wel succesvol doorlopen worden door de kuikens en dat is ook nog een cruciale periode.

Paartje Kuifeend in de centrale wetering in polder Langenbroek. 9 mei 2022

6. Literatuur

- van Groen F.M. & Spaargaren J.J. 2021. Broedvogels van zes weidevogelreservaten van Staatsbosbeheer in Zuid-Holland. G&G-rapport 2021-159.
- VAN KLEUNEN A., FOPPEN R. & VAN TURNHOUT C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- NIJLAND F., SCHEKKERMAN H. & TEUNISSEN W.A. 2010. Methodes monitoring weidevogels. Sovon-onderzoeksrapport 2010/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON 2022. Broedvogeltrends per soort via <https://stats.sovon.nl/> (2 september 2022)
- VAN TURNHOUT C., FOPPEN R. & ZOETEBIER D. 2019. Recente trends van weidevogels in relatie tot beheer. Sovon-rapport 2019/85. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VERGEER J.W., VAN DIJK A.J., BOELE A., VAN BRUGGEN J. & HUSTINGS F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
-